

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

6-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMİY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журналі бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЗОКИРОВ И.И

ФАРМОҢОВ Ш. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR (Япония)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)

БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)

LEEDONG WOOK. (Жанубий Корея)

БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)

РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)

АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)

КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)

ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК (Туркия)

КЛАУС ХАЙНСГЕН (Германия)

ЧЕСТМИР ШТУКА (Словакия)

ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВА Д. (Ўзбекистон)

ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)

ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)

КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)

РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)

САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)

ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)

ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)

ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)

ҒОФУРОВ А. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)

АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)

ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.А. (Ўзбекистон)

ДАДАЕВ С. (Ўзбекистон)

ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)

АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)

ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)

ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)

ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)

ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)

УСМОҢОВ Б. (Ўзбекистон)

ТУРДАЛИЕВ А. (Ўзбекистон)

АШИРОВ А. (Ўзбекистон)

АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)

МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)

МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)

ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)

МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)

ОРИПОВ А. (Ўзбекистон)

ШУКУРОВ Р. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.
Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

**Фарғона,
2021.**

М.Исломова, Ҳ.Жўраев	
Қуш тимсоли ва ижтимоий-фалсафий масалалар талқини	189
О.Абобакирова, М.Жабборова	
Ўзбек болалар ҳикояларининг жанр хусусиятлари	192
Г.Касимова	
Чет тили дарсларида вербал ва новербал мулоқот	196
М.Раҳмонов	
Сўзнинг саломатликка таъсири	199
М.Амонов	
Туркий изофанинг функционал табиати хусусида	202
Г.Умаржонова	
Немис ва ўзбек тилларида “hand – қўл” компонентли соматик фразеологизмларнинг эквивалентлик ҳодисаси	206
Х.Шокирова	
Лисоний белги концепцияси	209
З.Маруфова	
“Гўзаллик” тушунчасининг лингвопоэтик талқини	212
И.Аҳмаджонов	
Шахс оти ясовчи морфемалар семантикасига доир	215
Н.Махмудова	
Ўзбек тилидаги телекоммуникация терминларининг семантик хусусиятлари	219
А.Ахтямов	
Реклама матнларининг таркибий қисмларини прагматингвистик таҳлили	222
З.Маматқулова	
Ўзбек кулолчилик терминларининг лисоний тавсифи	226
Х.Максудова	
Умумфойдаланиш учун белгиланган эмотив луғат	230
Э.Абдуллаева	
Миллатлараро мулоқот турли маданият вакилларининг ўзаро тушуниш муҳити сифатида	234
Ш.Хошимова	
Муса Жалил шеърларида “бахт” тушунчаси ва унинг талқини	238
Ф.Абдурахимова	
Сўз ясалишида ички форма	243

ТАРИХГА БИР НАЗАР

Фарғона давлат университети тарихига доир	245
<u>ФАНИМИЗ ФИДОЙИЛАРИ</u>	
Қадимшунослик соҳаси билимдони	247

ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ТЕРМИНЛАРИНИНГ СЕМАНТИК
ХУСУСИЯТЛАРИ

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕРМИНОВ В
УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

SEMANTIC FEATURES OF TELECOMMUNICATION TERMS IN UZBEK LANGUAGE

Махмудова Нилуфархон Тўлқинжон қизи¹

¹Махмудова Нилуфархон Тўлқинжон қизи

– Қўқон давлат педагогика институти, таянч докторант.

Аннотация

Мақолада ўзбек тилидаги телекоммуникация терминларининг систем-структур тилшунослик методлари асосидаги майдон назарияси хусусиятларини ўзида акс эттириш масалалари ёритилган. Соҳа терминларининг умумлаштирувчи белгилари, очиқлик, бўлинувчанлик, иерархиклик хусусиятлари асосида семантик майдонга бирлашуви ҳақида сўз боради.

Annotation

The article deals with the issues of reflecting the features of the field theory of telecommunication terms in the Uzbek language based on system-structural linguistic methods. We are talking about the integration of field terms into the semantic field on the basis of generalizing features, openness, divisibility, hierarchical features.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы отражения особенностей теории семантического поля телекоммуникационных терминов в узбекском языке на основе методов системно-структурной лингвистики. Речь идет об интеграции терминов поля в семантическое поле на основе обобщающих признаков, открытости, делимости, иерархических признаков.

Таянч сўз ва иборалар: термин, телекоммуникация терминлари, систем-структур тилшунослик, майдон назарияси, семантик майдон хусусиятлари.

Key words and expressions: terminology, telecommunication terms, system-structural features, field theory, semantic field features.

Ключевые слова и выражения: терминология, телекоммуникационные термины, системно-структурная лингвистика, теория поля, особенности семантического поля.

Views on the study of language as a system have led to the creation of many new studies in Uzbek linguistics. The introduction of system-structural methods has led to a change in the lexicon of the Uzbek language on the basis of the semantic field. We can see this in the example of the work done in recent years. A. Sobirov divides the researched works in this direction into three groups:

"1. Research works on general theoretical issues of system linguistics and system lexicology. 2. Work on the creation of dictionaries and glossaries based on the study of the relationship of form and meaning of words. 3. Separate interdisciplinary research based on the theory of semantic fields." [6,10]

Initially used as a term in physics, the concept of "field" later spread to the natural and social sciences in addition to the exact sciences. In linguistics, based on the theory of the semantic field, the concept is based on the

importance of mental cognition in the linguistic landscape of the universe, i.e., the logical category. The next feature is to know the world through the image formed in the human mind by intuition and imagination, and to comprehend them by comparison.

Systematic and field interpretations have emerged in Uzbek linguistics since the 1970s and 1980s. Scientific observations of Sh.Rahmatullaev, E.Begmatov, I.Kuchkartoev, H.Nematov, R.Rasulov, N.Mahmudov, O.Bozorov, Sh.Iskandarova, R.Safarova, A.Sobirov, S.Muhammedova are among them.

"Systems in lexicology are studied as lexical systems in which each field (profession, ceremony, tradition, person names, place names, scientific terms) is named separately. Each field is divided into its own lexemes, synonymous and antonymous series, semantic groups of lexemes, subject groups and fields of lexemes. Each of them is considered as a

separate, relatively independent system. ” [5,82]

Hence, along with other fields of systemic lexicology, telecommunication terms can also be a separate semantic field. The following can be said about this semantic field:

1. Telecommunication terms can be divided into several areas (telephone, telegraph, radio, television, computer networks), but they are all related to a common information exchange process.

2. In the semantic field of field terms, there is a sign of openness that is quick to accept new terms because of their close connection with the period and technical progress. For example, “Ўзбекистон миллий **масс-медиа**ни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш жамоат фонди”

3. The terms telecommunications are hierarchically interrelated. For example, any form of text, image, or audio is intended to be conveyed to the consumer. If we consider the process of its transmission as a connection, the signal that carries information to the consumer, that is, the wave that carries the information, goes through the process as follows: “in such systems at the transmitting points, the signals generated from the information sources are converted into electrical signals, while at the receiving point they are converted into electrical signals that can be received by the applicants.” [3,11]

4. The semantic field of telecommunication terms has the potential to be divided into a number of thematic groups, including lexical-semantic series, i.e. divisibility. Including, “The transmission line can be wired or radio. A wired transmission line is a line that allows electromagnetic signals to propagate across a continuously directed medium. Wired transmission lines include overhead communication lines, power cable lines, waveguides, and more.” [3,10]

Thus, although telecommunication terms are not common to this day, they have undergone a certain historical development. Constant updates, which vary in quality and quantity, will continue to be reflected in the language. At this point, we found it appropriate to highlight the linguistic and extralinguistic factors in the emergence of telecommunications terms.

In his dissertation, G. Ismailov noted that GP Melnikov's general lexicon is the main source of new terms, and that terminology has

a special place in the enrichment of general lexicon, their interrelationships. notes that the semantic shift results in the formation of another field term, and emphasizes the formation of a term from a simple word in these relationships, the transformation of the term into a simple lexicon, the enrichment of terminology within its internal capacity.[4,28] In the process of expanding the terminological system in the field of telecommunications, we observe the following stages:

1. A term is formed from a common word: калит, кўзгу, кўприк, матн, майдон, манзил, хат, хатолик, хотира, саватча, туйнук, тугун.

2. Certain field terms become common vocabulary: аккаунт, антенна, комментарий, ноутбук, планшет, радио, смартфон, телефон, телевизор.

3. Units of known terminological systems are enriched in interaction: баннер, дастур, кадр, каталог, магистраль, маршрут, матрица, матн муҳаррири, меню, мижоз.

When understood more fully, these processes occur at the expense of semantic shifts, a term that has a clear meaning arises from these three phenomena: metaphor, metonymy, and function.

R.Doniyorov, who conducted research on the technical terminology of the Uzbek language, divides the terms into the following types:

- “1. Terms denoting technical subjects
 2. Terms denoting technical field and professions
 3. Terms denoting persons whose activities are related to technology
 4. Terms denoting technical processes
 5. Terms denoting technical quantity
 6. Terms denoting technical measurements
 7. Terms denoting technical properties ”
- [1,45-46]

Research that identifies the principles of semantic transformation of terms in general or other terminological systems into professional lexicons emphasizes that terms are constructed by professionals to correctly understand their signs to objects and events and to compare them figuratively to other objects and events. [2,157] Based on these principles, we can analyze the terms telecommunications as follows:

1. Based on the principle of analogy: ютувчи филтер, сузувчи вергулли арифметик

қурилма, ясси экранли дисплей, ҳалқали регистр, тўр силжиш, кузатувчи кўзининг сатҳи.

2. Based on the principle of identification: радиотингловчи, рақамли бошқариш, товушли тревога сигнализацияси, стратегик авиалинияларнинг радио-телеграф тармоғи, антенна токи, хатоларни аниқлашнинг рақамли тизими, автоматик электрон телефон коммутатори.

3. Based on the principle of proportion: Бекус-Наур шакли, Ада дастурлаш тилини қўллаб-қувватлаш тизими, Лисп тили, дисктер Фурье ўзгартириши, Фурье тез алмаштириши, ўртача Гринвич вақти, Лемпел-Зив усулида кодлаш.

4. Based on the principle of naming according to the material: кабелли телевидение, магнит ўзакли хотира, кварц генератор, икки қават шойи изоляцияси, оптик толали кабель, газ плазмали дисплей, суюқ кристалли дисплей, темир ўзакли ўзиндукция ғалъаги.

5. Based on the principle of naming according to the function: аналог кучайтиргич, киритиш-чиқариш мультиплексори, тўлқин ўлчагич.

6. According to the degree: оммабопликнинг ўртача кўрсаткичи, абсалют хато, ўртача оғиш, балансланган тўлиқ

бўлмаган блок, максимал давомли қувват, ҳимоянинг умумий бузилиши, юқори ўтказувчанлик.

7. According to the content of the norm: ортиқча кучайтириш қуввати, ўта юқори кучланиш, жуда паст частота, энг кичик ишчи частота.

8. According to the specification: эрувчан тиқин, эгилувчан босма схема, частотали силжиш, сузувчи зона, глобал виртуал хусусий тармоқ, асосий коммуникация прорсessori, аниқлиги оширилган йўлдошли телевидение тизими, тез ишловчи хотира.

9. According to the expression of the content of the measurement: иккилик функция, ярим сумматор(жамлагич), логарифм(ўнлик).

10. According to the expression of the concept of color: кулранг тусни ўрнига қўйиш, кулранг шкаласи, ранг-ёрқинлик-тўйинганлик (ранг узатиш методи), юқори ажратиш қобилиятига эга бўлган инфракизил радиометр.

Thus, although telecommunication terms are not common to this day, they have undergone a certain historical development. Constant updates, which vary in quality and quantity, will continue to be reflected in the language.

References:

1. Doniyorov R. Some issues of technical terminology of the Uzbek language. – Т., 1977.
2. Ibrohimov S. Professional lexicon of Fergana dialects. –Т.: Fan, 1959.
3. Isaev R.I. and others. Telecommunication transmission systems. –Т., 2011.
4. Ismailov G. Semantic formation of terms in Uzbek terminological systems: Philol. fanlari nomz... diss.avtoref. – Т., 2011.
5. Nematov H., Rasulov R. Fundamentals of systemic lexicology of Uzbek language. – Т.: Teacher, 1995.
6. Sobirov A. Research of lexical level of Uzbek language as System: Philol. fanlari dok... diss.avtoref. –Т., 2005.

(Reviewer: N.Xoshimova – doctor of philosophy in philology, (PhD))